

U časopisu *Fontes* br. 4 objavili smo izvore 17. i 18. st. za povijest Đakovačke i Srijemske biskupije iz Tajnoga Vatikanskoga arhiva. Prvenstveno su objavljeni spisi o imenovanjima biskupa (iz serija *Processus consistoriales*, *Processus Datariae*, *Processus canonici* i *Secretaria brevium*) te izvješća o stanju biskupija (*Relationes ad limina apostolorum*). U ovome broju objavljujemo izvore iz 17. st. za povijest iste biskupije iz Arhiva Kongregacije za evangelizaciju naroda, poznate u prošlosti kao *Congregatio De Propaganda fide*. Ovdje objavljeni izvori nalaze se u fondu *Scrittura riferite nei congressi generali (SOCCG)*. Zbog opsežnosti gradiva u ovome broju donosimo dokumente iz 17. st., točnije od godine 1622. do 1699, dakle od osnutka Kongregacije do vremena kada područje Đakovačke i Srijemske biskupije nakon Karlovačkoga mira prelazi iz turske uprave pod nadležnost civilnih austrijskih vlasti i postupno se inkorporira u upravu Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije.

Objavljivanje građe iz Arhiva De Propaganda fide za područje Đakovačke i Srijemske biskupije nije od značenja samo za povijest te biskupije, nego općenito i za povijest Slavonije i Srijema u 17. st. Iz vremena turske uprave tim krajevima (od 1530. godine do Karlovačkoga mira) sačuvano je vrlo malo povijesnih izvora za proučavanje toga područja. Turski izvori su još nedostupni široj javnosti, pa se stoga gotovo svi povjesničari oslanjaju na izvore Povijesnoga arhiva De Propaganda fide, kao najvažnije izvore i za crkvenu i građansku povijest toga područja.

Samo manjim dijelom i nepotpuno objavljujani su dokumenti iz Povijesnoga arhiva De Propaganda fide. Prvi je Euzebije Fermendžin, hrvatski franjevac bugarskoga podrijetla, boraveći u Rimu kao generalni definitor Franjevačkoga reda, skupljao gradivo o prošlosti svojega reda među južnim Slavenima. Tako su nastale dvije njegove najvažnije zbirke izvora: *Acta Bulgariae ecclesiastica* (Zagreb 1887), u kojoj su objavljeni izvori iz Arhiva Kongregacije De Propaganda Fide za povijest bosanskih franjevaca u Bugarskoj, osobito u 17. st. Druga njegova zbirka izvora pod naslovom *Acta Bosnae potissimum ecclesiastica* (Zagreb 1892), koja također donosi izvore iz toga Arhiva, značajna je za povijest Bosne posebno u vrijeme turske vladavine.

Posljednjih godina Marko Jačov je iz Povijesnoga arhiva De Propaganda fide objavio izvore za povijest Srba u Hrvatskoj u dvije knjige: *Spisi Kongregacije za propagandu vere u Rimu o Srbima 1622–1644*, I. SANU, Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda, Beograd 1986. i *Le missioni cattoliche nei Balcani durante la guerra di Candia 1645–1669*, Città del Vaticano – Bibliotheca Apostolica Vaticana. Studi e testi br. 352–253, 1992, 2 sveska.

Izvore iz toga Arhiva De Propaganda fide koristio je i Josip Buturac u svojoj knjizi *Katolička crkva u Slavoniji za turskoga vladanja* (Zagreb 1970).

U Uvodu ovoga izdanja priređivač Antun Dević prikazuje ustroj i djelatnost Kongregacije *De Propaganda fide* od njezina ustanovljenja 1622. te ujedno daje i kratku povijest Arhiva Kongregacije De Propaganda fide s opisom fondova toga Arhiva.

Ovdje želimo napomenuti da su inventar o gradivu Arhiva De Propaganda fide objavili N. Kowalsky OMI – J. Metzler OMI, *Inventory of the Historical Archives of the Congregation*

for the Evangelization of Peoples or "de Propaganda Fide", Roma 1988. Služeći se tim inventarom te dodavši i vlastita istraživanja, dr. fra Andrija Nikić objavio je knjigu *Povijesni Arhiv Kongregacije za evangeliziranje naroda, bivša "de Propaganda Fide"*, Mostar 1996.

Dr. Josip Burić je na temelju arhivskih pomagala, a i uvidom u spise, izradio opširan pregled izvora za hrvatsku povijest u arhivu De Propaganda fide. Taj je inventar bio ponuden prije gotovo 20 godina Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti da se objavi, ali do njegove objave nije došlo.

Valja napomenuti da se u Hrvatskome državnome arhivu nalaze mikrofilmovi koji su tu dospjeli zahvaljujući susretljivosti i darežljivosti nekoliko istraživača. To su mikrofilmovi koje je ostavio dr. J. Buturac, zatim mikrofilmovi koje je dao snimiti dr. fra Andrija Nikić i konačno dr. fra Emanuel Hoško. Svi ti mikrofilmovi sadrže uglavnom dokumente za povijest Bosne i Slavonije.

Iako je priređivač Antun Dević ostao dosljedan svojoj prvotnoj zamisli, a to je objaviti dokumente za povijest Đakovačke i Srijemske biskupije, izbor dokumenata koji se objavljuju u ovome svesku je širi. Budući da su pojedini administratori i apostolski vikari upravljali velikim područjem današnje Bosne, Slavonije, Srijema, Bačke, dijelom sjeverne Srbije i pojedinim dijelovima današnje Mađarske, nije bilo moguće napraviti izbor koji bi se ograničio isključivo na područje današnje Đakovačke i Srijemske biskupije. Dodajmo tome i činjenicu, da su duhovnu službu u tim područjima obavljali franjevci Bosne Srebrne, pa je njihov provincijal imao značajnu ulogu među vjernicima u tim područjima.

Sa sadržajnoga gledišta ovdje objavljeni izvori prvenstveno odražavaju crkvene i vjerske prilike, jer to je i bio prvobitni cilj Kongregacije De Propaganda fide. Međutim, vjerska problematika bila je tijesno povezana s političkim, gospodarskim, prosvjetnim i drugim problemima toga područja. Katolici su živjeli pod turskom vlašću zajedno s pravoslavnima, koji su bili pod jurisdikcijom pravoslavnih vladika. Sve to odražava splet okolnosti koje sadrže ovdje objavljeni izvori. S jedne strane dokumenti prikazuju stvaran život cjelokupnoga pučanstva u krajevima pod turskom vladavinom, ali i odnos pravoslavnih vladika prema katolicima, koje su nastojali podvrgnuti pod svoju vlast i od njih ubirati i namete. Ne treba zanemariti ni činjenicu pastorizacije koja je bila u stvarnoj nadležnosti imenovanih biskupa i apostolskih vikara, ali stvarno su je najvećama provodili bosanski franjevci. I to je stvaralo probleme, pa je u svjetlu ovih dokumenata moguće realnije prosuđivati te odnose, bez idealiziranja ili pristranoga gledanja. Zacijelo će ovi izvori – a oni su nastali u kontekstu katoličkoga gledanja i na tursku prisutnost i na odnose s pravoslavicima, i to u duhu toga vremena i tadašnjih i teoloških i političkih pogleda – omogućiti da se pruži što realnija slika toga povijesnoga isječka i zajedničkoga življenja na tome području. Oni zadiru i u razumijevanje odnosa pojedinih crkvenih struktura i njihovih unutarnjih sučeljavanja i sukoba.

Nadamo se da će ovdje objavljeni izvori u mnogo čemu baciti novo svjetlo na proučavanje povijesti Slavonije i Srijema, a ujedno biti i poticaj za dalja istraživanja izvora bez kojih je nemoguće u punini sagledati složene odnose koji su na tome području vladali u 17. st.

Na kraju, zahvaljujemo kolegama Antunu Deviću, koji je za tisak priredio ovdje objavljene dokumente i Andriji Lukinoviću, arhivskome savjetniku Hrvatskoga državnoga arhiva, koji je proveo konačnu redakciju teksta. Samo izdavanje omogućilo je Ministarstvo kulture koje je osiguralo novčana sredstva. Ovdje objavljeni izvori bit će tiskani i kao posebna knjiga u seriji *Monumenta Croatica Vaticana, Posebna izdanja 3*.